

УДК 378

ОСОБЛИВІСТЬ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Яценко О. М.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна,
Харків

Наведено перелік ключових лідерських якостей майбутніх менеджерів у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців. Виділено комплекс основних лідерських якостей, які повинні бути в успішного менеджера-лідера. Запропоновано розглядати його як такий, що має двоступеневу будову. Наведено власний перелік лідерських якостей, які є специфічними в діяльності менеджерів. Визначено критерії їхньої сформованості, котрі б дозволили спостерігати певну динаміку цього процесу. Виявлено, що певні якості лідера можуть формуватися у процесі психолого-педагогічної підготовки під час навчання у ВНЗ.

Ключові слова: лідерські якості, менеджери, комунікативність, рефлексивність, організаторські здібності, успіх.

Яценко О. Н. Особенности лидерских качеств будущих менеджеров / Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, Украина, Харьков

Приведен перечень ключевых лидерских качеств будущих менеджеров в исследованиях отечественных и зарубежных ученых. Выделен комплекс основных лидерских качеств, которые должны быть у успешного менеджера-лидера. Предложено рассматривать его как комплекс, имеющий двухступенчатую структуру. Приведен собственный перечень лидерских качеств, которые являются специфическими в деятельности менеджеров. Определены критерии их сформированности, которые бы позволили наблюдать определенную динамику этого процесса. Вывявлено,

что определенные качества лидера могут формироваться в процессе психолого-педагогической подготовки во время обучения в вузе.

Ключевые слова: лидерские качества, менеджеры, коммуникативность, рефлексивность, организаторские способности, успех.

Yatsenko O. M. Feature leadership qualities of future managers / Kharkiv National Automobile and Highway University, Ukraine, Kharkiv

The article provides the list of key leadership skills of future managers in the research of Ukrainian and foreign scientists. The paper determines a set of basic leadership qualities to make a successful leading manager. It is proposed to consider it to have a double-stage structure. A list of leadership qualities that are specific to the activities of managers has been made. The criteria of their formation which would allow to observe the process in progress. It has been determined that certain leader qualities can be formed in the psycho-pedagogical training when studying at university.

Key words: leadership, managers, communicative, reflexivity, organizational skills, success.

Вступ. Сучасне бізнес-середовище висуває певні вимоги до особистості менеджерів: поряд з професійними компетенціями він повинен також володіти цілою низкою лідерських характеристик і якостей [1, с. 103 –106].

Вивчення й осмислення сучасного вітчизняного і закордонного досвіду дослідження лідерства у роботах К. Т. Базарової [2], Б. Р. Головешко [3], У. Беніса [4], С. А. Новікової [5], В. Ю. Саляхова [6], А. Лоутона [7], Е. Роуз [7], Н. І. Юртаєвої [8], В. Є. Співаковського [9] дозволило відобразити певні особливості в переліку ключових лідерських якостей успішного керівника. Актуальним є визначення специфічного переліку лідерських якостей майбутніх менеджерів, які можуть формуватися у процесі психолого-педагогічної підготовки під час навчання у ВНЗ.

Мета статті. Ціллю даної публікації є теоретичний аналіз поглядів науковців на перелік необхідних лідерських якостей майбутніх менеджерів, а також власне бачення якостей лідера, які повинні бути сформовані в успішного менеджера-лідера під час навчання у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. В.В. Ягоднікова вважає лідерськими якостями такі якості особистості, які забезпечують ефективне лідерство, а саме: індивідуально-особистісні і соціально-психологічні особливості особистості, що впливають на групу і призводять до досягнення мети [10].

Науковці по-різному бачать необхідні лідерські якості, які повинні бути в успішного менеджера. Перелік якостей лідера у дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців ми відобразили у таблиці 1.

Таблиця 1

Перелік ключових лідерських якостей менеджерів у дослідженнях науковців

П. І. по Б. науковця	Ключові лідерські якості успішних сучасних менеджерів
К. Т. Базарова [2]	Відповідальність, гнучкість, інтуїція, вміння пристосовуватися до мінливих умов, здатність експериментувати, постійне навчання.
Б. Р. Головешко [3]	Рішучість, упевненість у собі, потреба в успіху, цілеспрямованість, креативність, здатність активно впливати на інших, організаторські здібності, комунікативність, готовність до ризику, емоційна стійкість, тимчасове нехтування мораллю (при необхідності).
У. Беніс [4, с. 100]	Здатність до адаптації, здатність зацікавити інших шляхом спільного задуму, «голос», цілісність.
С. А. Новікова [5]	Структурні компоненти моделі лідерських якостей майбутніх менеджерів включають в себе індивідуально-особистісний, професійно-харизматичний, соціально-психологічний і креативно-лідерський компоненти.
В. Ю. Саляхов [6]	Дослідником виділено індивідуально-лідерську компетенцію (орієнтація на реалізацію біологічних, фізіологічних, психологічних задатків лідера, здатність до самопрезентації, мобілізації свого індивідуального потенціалу), управлінсько-лідерську компетенцію (здатність впливати на інших людей, «вести за собою», уміння ставити цілі і визначати шляхи їх досягнення), комунікативно-прогностичну компетенцію (здатність до спілкування, активна громадянська позиція, здатність до прогнозування особистісного й професійного розвитку).
А Лоутон, Е. Роуз [7, с. 82]	Далекоглядність, вміння визначати пріоритети, вміння мотивувати послідовників, володіння мистецтвом міжособистісних відносин, «політична інтуїція», стійкість перед опонентом, харизма й шарм, здатність йти на ризик, гнучкість, рішучість й твердість.

Н. І. Юртаєва [8]	Впевненість у собі, домінування, емоційна стабільність, прагнення досягнення, підприємливість, незалежність, соціабельність.
В. Є. Співаковський [9]	Здатність до рефлексії професійної позиції.

У контексті нашого дослідження ми виділили комплекс основних лідерських якостей які, на наш погляд, повинні бути в успішного менеджера-лідера і пропонуємо розглядати його як такий, що має двоступеневу будову. До першого рівня ми віднесли ті якості менеджерів-лідерів, які спрямовані власне на особистість управлінця, завдяки яким він здатен сам для себе бути лідером: самоконтроль, впевненість у собі, самодисципліна, самовдосконалення, самоменеджмент, вміння розпоряджатися своїм часом, цілісність, потреба в успіху, рефлексивність.

Лідерські якості менеджерів, які є характерними саме для цих представників управлінської діяльності й спрямовані на оточуючих та мають прояв у колективній діяльності, ми віднесли до другого рівня: організаторські здібності, комунікативність, рішучість, порядність, вимогливість, потреба в успіху, вміння «вести за собою».

Безумовно, ці якості не можливо чітко розмежувати, адже вони тісно взаємопов'язані і не існують окремо одне від одного. Але, якщо менеджер не навчиться бути лідером сам для себе, він не зможе бути лідером й для інших. Графічне відображення співвідношення у комплексі лідерських якостей за ступеневою будовою ми відобразили на рис. 1.

Хоча теорія лідерських якостей має безліч неврахованих питань, перш за все, групова діяльність, взаємовідносини лідера з підлеглими, умови середовища існування лідера, не викликає жодних сумнівів, що лідер повинен мати певні риси, які відрізняють його від інших членів групи. Тому ми пропонуємо власний перелік лідерських якостей, які є специфічними в діяльності менеджерів, можуть формуватися в процесі психолого-педагогічної підготовки під час навчання у ВНЗ, а також мають критерії

їхньої сформованості, які б дозволили спостерігати певну динаміку цього процесу.

1. Рефлексивність. Має наступні рівні розвитку: високий, середній, низький. Інструментом вимірювання може слугувати методика визначення рівня рефлексивності (А. В. Карпов, В. В. Пономарьов) [10, с. 83].

Рис. 1. Співвідношення комплексу основних лідерських якостей майбутніх менеджерів за ступеневою будовою.

2. Комунікативність. Має наступні рівні прояву: низький, нижче середнього, середній, високий, дуже високий. Для визначення рівня прояву комунікативності можливо використовувати «Опитувальник для оцінки комунікативних і організаторських схильностей (КОС) у процесі первинної профконсультації» [12, с. 347].

3. Організаторські здібності. Має низький, нижче середнього, середній, високий, дуже високий рівні прояву, які можливо визначити, використовуючи також «Опитувальник для оцінки комунікативних і

організаторських схильностей (КОС) у процесі первинної профконсультації» [12, с. 347].

4. Сукупність лідерських якостей: впевненість у собі, самоконтроль, самодисципліна, рішучість, самовдосконалення, вимогливість, порядність, вміння «вести за собою». Мають наступні ступені вираженості: виражені слабо, виражені середньо, виражені сильно, присутня схильність до диктату. Під час дослідження лідерських якостей можливо використовувати методику «Лідер» [13, с. 512 – 521].

5. Потреба в успіху. Має наступні рівні сформованості: 1-й – у мотивації досягнення успіху домінує прагнення до успіху; 2-й – домінування прагнення уникнути невдач; 3-й – відсутнє домінування тієї чи іншої мотивації.

Висновки. Отже, лідерські якості, які необхідні успішному менеджеру-лідеру, мають певні особливості, а їхній перелік різниться у наукових дослідженнях різних авторів. Вони безумовно можуть і повинні формуватися в процесі навчання у ВНЗ. Враховуючі їхні основні характеристики, критерії сформованості, необхідно таким чином організувати педагогічний процес, який би максимально сприяв ефективності й успішності формування якостей лідера.

Література:

- 1. Яценко О. Н. Необходимость формирования лидерских качеств будущих менеджеров // Развитие личности в образовательном и профессиональном пространстве: Материалы Международного круглого стола, посвященного 10-летию факультета психологии НИУ «БелГУ». – Белгород: ООО «Эпицентр», 2015. – с.103-106.*
- 2. Базарова К. Т. Социально-психологические факторы развития лидерских качеств руководителя: на материале транснациональной корпорации: дис.*

- ... канд. психолог. наук: 19.00.05 / Базарова Камилла Тахировна. – М., 2008. – 208 с.
3. Головешко Б. Р. Соціальні функції лідерства і його роль у професійній діяльності сучасного спеціаліста з інформаційних технологій / Б. Р. Головешко // Теорія і практика управління соціальними системами – 2013. – №4 – С.42-50.
4. У. Беніс, Р. Томас. Как становятся лидерами: менеджмент нового поколения. – Изд-во Вильямс, 2006 г. – 208 с.
5. Новикова С. А. Развитие лидерских качеств будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Новикова Светлана Анатольевна. – Магнитогорск, 2009. – 211с.
6. Саляхов В. Ю. Формирование лидерских качеств студентов: на опыте подготовки менеджеров: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Саляхов Вячеслав Юрьевич – Волгоград, 2008. – 189 с.
7. Евтихов О. В. Стратегии и приемы лидерства: теория и практика. – СПб.: Речь, 2007. – 238 с.
8. Юртаева Н. И. Психолого-акмеологические особенности развития лидерских качеств менеджеров в процессе профессионального обучения: дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.13 / Юртаева Наталья Ивановна. – Казань, 2004. – 195 с.
9. Спиваковский В. Е. Рефлексия профессиональной позиции как фактор успешной управленческой деятельности менеджеров среднего звена: дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.05 / Спиваковский Валентин Евгеньевич. – М., 2011. – 168 с.
10. Ягоднікова В. В. Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно-орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / В. В. Ягоднікова. – Луганськ, 2006. – 25 с.

11. Бикова В. О. *Сутність, структура та діагностика рівня сформованості конкурентоздатності майбутнього фахівця: навчально-методичний посібник* / В. О. Бикова. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет ім. А. Нобеля, 2012. – 88с.

12. Романовський О. Г. *Педагогіка успіху: підручник* / О. Г. Романовський, В. Є. Михайличенко, Л. М. Грень. – Харків: НТУ «ХПИ», 2011. – 368 с.

13. Немов Р. С. *Психологія: Учеб. для студентов высш. пед. учебн. заведений: В 3 кн. – Кн.3: Психодіагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 3-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 1998. – 632с.*

References:

1. Yatsenko O. N. *Neobkhodimost formirovaniya leaderskikh kachestv budushchikh menedzherov // Razvitie lichnosti v obrazovatelnom i professionalnom prostranstve: Materialy Mezhdunarodnogo kruglogo stola, posvyashchennogo 10-letiyu fakulteta psikhologii NIU « BelGU». – Belgorod: ООО «Epitsentr», 2015. – s.103-106.*

2. Bazarova K. T. *Sotsialno-psikhologicheskie faktory razvitiya leaderskikh kachestv rukovoditelya: na materiale transnatsionalnoy korporatsii: dis. ... kand. psikholog. nauk: 19.00.05 / Bazarova Kamilla Takhirovna. – M., 2008. – 208 s.*

3. Holoveshko B. R. *Sotsialni funktsii liderstva i yoho rol u profesiinii diialnosti suchasnoho spetsialista z informatsiinykh tekhnolohii / B. R. Holoveshko // Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyu systemamy – 2013. – № 4 – S.42-50.*

4. U. Benis, R. Tomas. *Kak stanovyatsya liderami: menedzhment novogo pokoleniya. – Izd-vo Vilyams, 2006 g. – 208 s.*

5. Novikova S. A. *Razvitie leaderskikh kachestv budushchikh menedzherov v protsesse professionalnoy podgotovki: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 / Novikova Svetlana Anatolevna. – Magnitogorsk, 2009. – 211s.*

6. Salyakhov V. Yu. *Formirovaniye liderskikh kachestv studentov: na opyte podgotovki menedzherov: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 / Salyakhov Vyacheslav Yurevich – Volgograd, 2008. – 189 s.*
7. Yevtikhov O. V. *Strategii i priemy liderstva: teoriya i praktika. – SPb.: Rech. 2007. – 238 s.*
8. Yurtaeva N. I. *Psikhologo-akmeologicheskie osobennosti razvitiya liderskikh kachestv menedzherov v protsesse professionalnogo obucheniya: dis. ... kand. psikholog. nauk: 19.00.13 / Yurtaeva Natalya Ivanovna. – Kazan, 2004. – 195 s.*
9. Spivakovskiy V. Ye. *Refleksiya professionalnoy pozitsii kak faktor uspeшной upravlencheskoy deyatel'nosti menedzherov srednego zvena: dis. ... kand. psikholog. nauk: 19.00.05 / Spivakovskiy Valentin Yevgenevich. – M., 2011. – 168 s.*
10. Yahodnikova V. V. *Formuvannia liderskykh yakosti starshoklasnykiv v osobystisno-orientovanomu vykhovnomu protsesi zahalnoosvitnoi shkoly: avto-ref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.07 «Teoriia i metodyka vykhovannia» / V. V. Yahodnikova. – Luhansk, 2006. – 25 s.*
11. Bykova V. O. *Sutnist, struktura ta diahnozyka rivnia sformovanosti konkurentozdatnosti maibutnoho fakhivtsia: navchalno-metodychnyi posibnyk / V. O. Bykova. – Dnipropetrovsk: Dnipropetrovskyyi universytet im. A. Nobelia. 2012. – 88s.*
12. Romanovskiy O. H. *Pedahohika uspikhu: pidruchnyk / O. H. Romanovskiy, V. Ye. Mykhailychenko, L. M. Hren. – Kharkiv: NTU «KhPI», 2011. – 368 s.*
13. Nemov R. S. *Psikhologiya: Ucheb. dlya studentov vyssh. ped. uchebn. zavedeniy: V 3 kn. – Kn.3: Psikhodiagnostika. Vvedenie v nauchnoe psikhologicheskoe issledovanie s elementami matematicheskoy statistiki. – 3-e izd. – M.: Gumanit. izd. tsentr VLADOS, 1998. – 1998. – 632s.*